

Hoạt động trợ giúp xã hội đối với người cao tuổi cô đơn ở thành phố Hà Nội

Hồ Ngọc Châm^(*)

Tóm tắt: Hướng đến mục tiêu không ai bị bỏ lại phía sau, những năm gần đây, thành phố Hà Nội đã tập trung nhiều nguồn lực với nhiều chính sách xã hội đặc thù đảm bảo an sinh xã hội cho các nhóm yếu thế, trong đó có nhóm người cao tuổi cô đơn. Dựa trên kết quả phỏng vấn sâu tại xã Tân Lập, huyện Đan Phượng và phường Nghĩa Tân, quận Cầu Giấy (Hà Nội), bài viết tập trung làm rõ hoạt động trợ giúp xã hội với người cao tuổi cô đơn ở thành phố Hà Nội, đồng thời chỉ ra những vấn đề còn tồn tại của hoạt động trợ giúp đối với nhóm xã hội đặc thù này.

Từ khóa: Trợ giúp xã hội, Người cao tuổi cô đơn, Thành phố Hà Nội

Abstract: An attempt to implement the goal of leaving no one behind, in recent years, Hanoi has devoted tremendous resources to ensuring social security for disadvantaged groups. Hanoi has also promulgated specific social policies to help those with extremely difficult circumstances, including lonely older people. Based on the results of in-depth interviews in Tan Lap commune, Dan Phuong district and Nghia Tan ward, Cau Giay district, the article sheds light on the social assistance for the lonely older people living in Hanoi and clarifies the related problems.

Keywords: Social Assistance, Social Policy, Lonely Elderly, Hanoi

1. Mở đầu

Hiện tượng già hóa dân số đã và đang diễn ra ở nhiều quốc gia trên thế giới trong đó có Việt Nam. Đặc biệt, Việt Nam được dự đoán sẽ có quá trình già hóa dân số diễn ra nhanh hơn so với một số nước trong khu vực như Nhật Bản, Hàn Quốc, Trung Quốc... (UNFPA, 2011). Già hóa dân số nhanh đặt ra cho Việt Nam nhiều thách thức liên quan đến an sinh xã hội (ASXH).

Thời gian qua hệ thống ASXH của Việt Nam đã thực hiện tốt việc trợ giúp xã hội

cho người nghèo, người yếu thế và nhiều đối tượng khác, trong đó có nhóm người cao tuổi (NCT). Tuy nhiên, hệ thống ASXH lại chưa thể bao phủ lên toàn bộ NCT, đặc biệt là nhóm NCT không tham gia hệ thống hưu trí, dễ bị tổn thương. Tại các gia đình đô thị, dưới tác động của quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa, xu hướng chuyển đổi từ mô hình gia đình mở rộng nhiều thế hệ sang mô hình hạt nhân ngày càng chiếm ưu thế; quan hệ giữa các thế hệ ngày càng lỏng lẻo khiến hình thức an sinh truyền thống dựa vào gia đình của NCT ngày càng suy yếu (Hoàng Bá Thịnh, 2015). Tỷ lệ NCT sống một mình hoặc chỉ sống cùng

^(*) TS., Viện Xã hội học, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam; Email: hongoccham@gmail.com

vợ/chồng đang tăng lên ở đô thị (Mạc Tuấn Linh, 1993). Đây là nhóm xã hội đặc thù cần nhận được sự quan tâm, trợ giúp của Nhà nước và cộng đồng để có thể cải thiện đời sống vốn khó khăn.

Dựa trên kết quả phỏng vấn sâu (PVS) do chúng tôi thực hiện vào tháng 7/2021 đối với 15 trường hợp (4 cán bộ lãnh đạo xã/ phường, cán bộ phụ trách công tác thương binh - xã hội cấp xã/ phường, lãnh đạo hội/chi hội NCT xã/ phường; 11 NCT cô đơn¹ từ 60 đến 81 tuổi) tại xã Tân Lập - huyện Đan Phượng và phường Nghĩa Tân - quận Cầu Giấy (Hà Nội)², bài viết tìm hiểu hoạt động trợ giúp xã hội - bao gồm sự trợ giúp bằng tiền mặt hoặc hiện vật do Nhà nước hoặc các tổ chức/ cá nhân ngoài Nhà nước thực hiện nhằm đảm bảo mức sống tối thiểu cho nhóm NCT cô đơn tại thành phố Hà Nội, đồng thời chỉ ra những vấn đề còn tồn tại trong hoạt động trợ giúp với nhóm đối tượng này.

2. Một số đặc điểm cơ bản của người cao tuổi cô đơn

Tại địa bàn khảo sát, hầu hết NCT cô đơn là nữ giới và có đời sống kinh tế rất khó khăn, không có khả năng tích lũy hoặc khả năng tích lũy thường rất hạn hẹp. Đa số họ sống trong những căn hộ diện tích nhỏ hẹp, cơ sở hạ tầng và vệ sinh lạc hậu, đồ dùng gia đình ít giá trị. Bên cạnh đó, phần lớn NCT cô đơn là những người có sức khỏe yếu, có bệnh hoặc đau yếu kéo dài, ít có khả năng lao động và không có thu nhập, thường thuộc diện hộ nghèo/ cận

nghèo ở địa phương. Do đó, họ khó có thể tự lo liệu cho cuộc sống của bản thân.

Với nhóm NCT cô đơn vẫn tiếp tục tham gia lao động, đa số họ làm việc trong lĩnh vực nông nghiệp (ở khu vực nông thôn Hà Nội) hoặc làm các công việc giản đơn có thu nhập thấp, bấp bênh và khó có thể đáp ứng nhu cầu tối thiểu của cuộc sống hiện nay.

Về đời sống tinh cảm, NCT cô đơn thiếu sự quan tâm, chăm sóc của con, cháu. Vì sống cô đơn nên họ có nhu cầu được chia sẻ về tinh thần, mong được họ hàng và xã hội quan tâm chăm sóc nhiều hơn. Một số người thường cảm thấy mặc cảm, tự ti, có xu hướng tâm lý tiêu cực, buồn chán.

3. Chính sách trợ giúp xã hội với người cao tuổi cô đơn

Hiện nay, hoạt động trợ giúp xã hội đang được triển khai tại thành phố Hà Nội theo các văn bản luật và quy định của Nhà nước, trong đó có Nghị định số 20/2021/NĐ-CP ngày 15/3/2021³ thay thế Nghị định số 136/2013/NĐ-CP, có hiệu lực từ ngày 01/7/2021 quy định chính sách trợ giúp xã hội đối với đối tượng bảo trợ xã hội. Theo khoản 5 Điều 6 của Nghị định số 20/2021/NĐ-CP, NCT thuộc các nhóm sau được nhận trợ cấp xã hội hằng tháng: a) NCT thuộc diện hộ nghèo, không có người có nghĩa vụ và quyền phụng dưỡng (nhóm NCT cô đơn) hoặc có người có nghĩa vụ và quyền phụng dưỡng nhưng người này đang hưởng trợ cấp xã hội hằng tháng; b) NCT từ đủ 75 đến 80 tuổi, thuộc diện hộ nghèo, hộ cận nghèo không thuộc diện quy định ở điểm a khoản này đang sống tại địa bàn các xã, thôn vùng đồng bào dân tộc thiểu số và miền núi đặc biệt khó khăn; c)

¹ NCT cô đơn được xác định là người từ 60 tuổi trở lên, sống một mình, không có lương hưu/trợ cấp mất sức lao động (tức là không có thu nhập ổn định).

² Xã Tân Lập đại diện cho một địa phương thuộc khu vực nông thôn; phường Nghĩa Tân đại diện cho một địa phương thuộc khu vực đô thị Hà Nội.

³ Xem: <https://vanban.chinhphu.vn/?pageid=27160&docid=202811>

NCT từ đủ 80 tuổi trở lên không có lương hưu/ trợ cấp bảo hiểm xã hội hằng tháng. Như vậy, NCT cô đơn (từ đủ 60 tuổi trở lên) thuộc hộ nghèo hoặc NCT cô đơn từ 80 tuổi trở lên (không thuộc hộ nghèo) không có lương hưu được hưởng trợ cấp hằng tháng theo quy định của Nghị định này. Mức chuẩn trợ giúp xã hội là 360.000 đồng/tháng. Đồng thời, các đối tượng được hưởng trợ cấp xã hội hằng tháng được cấp thẻ bảo hiểm y tế theo quy định của pháp luật về bảo hiểm y tế. Nghị định số 20/2021/NĐ-CP cũng quy định những hình thức trợ giúp khẩn cấp như hỗ trợ nhu yếu phẩm cho hộ thiếu đói, hộ đặc biệt khó khăn do thiên tai, hỏa hoạn; hỗ trợ mai táng phí hoặc phí điều trị cho người bị thương nặng hoặc mất do hỏa hoạn, thiên tai... hoặc hỗ trợ sửa nhà cho hộ nghèo, cận nghèo. NCT cô đơn thuộc những hoàn cảnh trên được hỗ trợ khẩn cấp theo quy định về chính sách trợ giúp xã hội.

Bên cạnh đó, Hà Nội cũng ban hành những văn bản quy định riêng cho hoạt động trợ giúp với các nhóm yếu thế trong xã hội, trong đó có nhóm NCT cô đơn. Cụ thể là Nghị quyết số 04/2019/NQ-HĐND ngày 08/7/2019 của Hội đồng nhân dân thành phố Hà Nội về một số chính sách đặc thù hỗ trợ các đối tượng thuộc hộ gia đình không có khả năng thoát nghèo và hộ gia đình sau khi thoát nghèo ổn định cuộc sống của Hà Nội, sau đó được thay thế bằng Nghị quyết số 17/2021/NQ-HĐND ngày 08/12/2021 của Hội đồng nhân dân thành phố Hà Nội¹. Theo đó, NCT cô đơn thuộc hộ nghèo, hộ cận nghèo (hoặc vừa thoát

nghèo/ cận nghèo trong vòng 36 tháng tính từ thời gian thoát nghèo/ cận nghèo) được hưởng mức trợ giúp 2,5 triệu đồng/tháng ở khu vực đô thị và 2 triệu đồng/tháng ở khu vực nông thôn, được hỗ trợ 100% mức đóng bảo hiểm y tế. Với nhóm NCT cô đơn không thuộc hộ nghèo, cận nghèo, không có lương hưu, từ 80 tuổi trở lên được thành phố hỗ trợ hỗ trợ hằng tháng 350.000 đồng (được điều chỉnh lên 440.000đ/tháng từ tháng 7/2021).

Như vậy, hằng năm Chính phủ và thành phố Hà Nội đã cấp ngân sách đảm bảo thực hiện các chính sách ASXH, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho NCT cô đơn.

4. Hoạt động trợ giúp thường xuyên đối với người cao tuổi cô đơn

Hiện nay, các quy định của Chính phủ về chính sách trợ giúp xã hội đối với nhóm NCT cô đơn thể hiện ở hai hình thức là trợ giúp thường xuyên và trợ giúp khẩn cấp (trước đây gọi là trợ giúp đột xuất), chủ yếu bằng tiền mặt và hiện vật.

Các hình thức trợ giúp thường xuyên chủ yếu bằng tiền mặt, hướng tới mục tiêu đảm bảo mức sống tối thiểu cho NCT cô đơn. Chủ thể chính tham gia hoạt động trợ giúp thường xuyên đối với nhóm NCT cô đơn là Nhà nước và các tổ chức chính trị - xã hội. Trong đó, Nhà nước (Chính phủ, chính quyền thành phố và chính quyền các cấp cơ sở) chịu trách nhiệm ban hành chính sách, đồng thời cấp ngân sách cho hoạt động trợ giúp xã hội. Các tổ chức chính trị - xã hội tại địa phương như Hội Người cao tuổi, Hội Phụ nữ,... đóng vai trò tuyên truyền, thực hiện chính sách trợ giúp cũng như vận động sự đóng góp bằng tiền và hiện vật từ các tổ chức, cá nhân ngoài Nhà nước tham gia hoạt động trợ giúp xã hội nói chung và trợ giúp nhóm NCT cô đơn nói riêng.

¹ Xem: <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Van-hoa-Xa-hoi/Nghi-quyet-17-2021-NQ-HDND-chinh-sach-thuc-hien-muc-tieu-giam-ngheo-ben-vung-Ha-Noi-498986.aspx>

Theo kết quả khảo sát của chúng tôi, trên địa bàn thành phố Hà Nội: “*Nguồn ngân sách dành cho hoạt động trợ giúp được lấy từ nguồn ngân sách Nhà nước, cùng với nguồn ngân sách thành phố, nguồn kinh phí hỗ trợ từ các quận/ huyện và từ nguồn chi ngân sách của xã/ phường trên địa bàn thành phố*” (PVS, nữ, cán bộ thương binh-xã hội xã Tân Lập). Về mức trợ giúp thường xuyên, có sự khác nhau giữa hai địa bàn nghiên cứu. Với đặc thù là một xã nông thôn có tỷ lệ hộ cận nghèo tương đối cao (1,57% tính đến thời điểm cuối năm 2020), hằng năm xã Tân Lập chi một khoản kinh phí lớn cho hoạt động trợ giúp thường xuyên: “*Hiện nay, mỗi tháng xã chi trả khoảng 700 triệu đồng cho tất cả các chế độ ở các nhóm, riêng nhóm NCT sống một mình thuộc hộ nghèo, cận nghèo là khoảng 50 triệu đồng. Đó là chi tính riêng khoản trợ cấp hằng tháng bằng tiền mặt*” (PVS, nữ, cán bộ thương binh-xã hội xã Tân Lập). Tại phường Nghĩa Tân, do việc xóa hộ nghèo, cận nghèo đã hoàn thành mục tiêu từ cuối năm 2020, vì vậy NCT cô đơn mặc dù đời sống còn nhiều khó khăn (thậm chí tái nghèo do ảnh hưởng của dịch Covid-19) nhưng không nằm trong danh sách hộ nghèo/ cận nghèo nên không được hưởng các khoản trợ cấp thường xuyên như quy định của Nhà nước và của thành phố Hà Nội. Họ chỉ được hỗ trợ thẻ BHYT trong 3 năm sau khi thoát cận nghèo.

Ngoài ra, NCT cô đơn thuộc diện hỗ trợ tiền mặt hằng tháng còn được hỗ trợ 100% mức đóng bảo hiểm y tế. Việc hỗ trợ thẻ bảo hiểm y tế được mở rộng đến cả nhóm NCT cô đơn vừa thoát cận nghèo. Thời gian hỗ trợ thẻ bảo hiểm y tế tối đa là 36 tháng sau khi thoát cận nghèo. Nguồn kinh phí cho hoạt động này được lấy từ nguồn

ngân sách của thành phố Hà Nội cùng với nguồn ngân sách của quận/ huyện.

Hiện nay, tỷ lệ hộ nghèo của Hà Nội là 0,16% và hộ cận nghèo là 1,38% (theo công bố tại Quyết định số 678/QĐ-UBND ngày 21/02/2022 của Ủy ban nhân dân thành phố Hà Nội về việc phê duyệt kết quả rà soát hộ nghèo, cận nghèo cuối năm 2021 của thành phố Hà Nội), trong đó 15 quận/ huyện không còn hộ nghèo, 2 quận không còn hộ nghèo và cận nghèo. Ngay từ thời điểm những tháng đầu tiên diễn ra dịch Covid-19, Thành phố cũng đã phê duyệt kinh phí hỗ trợ từ gói ASXH của Chính phủ cho 4 nhóm đối tượng đặc thù bị ảnh hưởng bởi dịch bệnh bao gồm nhóm đối tượng bảo trợ xã hội, người có công với cách mạng, hộ nghèo, cận nghèo, với kinh phí 505 tỷ đồng (Xem thêm: Trọng Phú, 2020).

Ngoài kinh phí trợ giúp thường xuyên lấy từ nguồn ngân sách nhà nước và nguồn ngân sách của Thành phố, lãnh đạo chính quyền cấp cơ sở đã xây dựng chương trình xã hội hóa công tác giảm nghèo nhằm thu hút các tổ chức, cá nhân ngoài Nhà nước cùng tham gia hoạt động trợ giúp thường xuyên cho nhóm người yếu thế trong xã hội, trong đó có nhóm NCT cô đơn. “*Trong nhiệm kỳ hoạt động vừa qua, chính quyền đã vận động các doanh nghiệp, các nhà hảo tâm trên địa bàn xã chung tay giúp đỡ các hộ gia đình có hoàn cảnh khó khăn. Nguồn xã hội hóa hiện nay có 2 doanh nghiệp và nhà chùa giúp đỡ thường xuyên cho các hộ gia đình có hoàn cảnh sống khó khăn. Trong đó doanh nghiệp hỗ trợ cho 2 hộ khó khăn, 1 hộ được hỗ trợ 700.000 đồng, 1 hộ được hỗ trợ 350.000 đồng mỗi tháng*” (PVS, lãnh đạo xã Tân Lập).

Tuy nhiên, sự tham gia của các chủ thể ngoài Nhà nước trong việc triển khai hoạt động trợ giúp thường xuyên khá hạn chế

với nhóm NCT cô đơn. Điều này phụ thuộc rất lớn vào quá trình tuyên truyền, vận động của chính quyền địa phương với nhóm chủ thể này. Các tổ chức, cá nhân nhân ngoài Nhà nước chủ yếu tham gia nhiều hơn vào các hoạt động trợ giúp đột xuất, hoạt động cứu trợ khẩn cấp.

5. Hoạt động trợ giúp khẩn cấp đối với người cao tuổi cô đơn

Các kết quả PVS của chúng tôi cho thấy, trong 2 năm gần đây, hoạt động trợ giúp khẩn cấp nổi bật được triển khai đến nhóm NCT cô đơn tại địa bàn khảo sát là hỗ trợ tiền mặt và hiện vật cho các đối tượng chịu tác động bởi dịch Covid-19. NCT cô đơn là một trong các nhóm đối tượng được hỗ trợ khẩn cấp bằng tiền mặt từ gói hỗ trợ 62 nghìn tỷ đồng của Nhà nước. Bên cạnh đó, họ cũng nhận được hỗ trợ về các nhu yếu phẩm khác để giảm bớt khó khăn trong thời gian dịch bệnh.

“Hàng tháng tôi có được hưởng trợ cấp 1,1 triệu đồng do xã phát cho. Ngoài ra, vào dịp Tết tôi có nhận được phần quà trợ giúp trị giá 600 nghìn đồng từ một doanh nghiệp tư nhân. Đợt đó chúng tôi được mời lên xã để nhận, có chụp ảnh và có ký nhận tại xã. Rồi dịp dịch Covid-19 năm 2020, Ủy ban nhân dân xã có tặng 1 yến gạo và 1 thùng mì hỗ trợ cho gia đình khó khăn” (PVS, nữ, 64 tuổi, NCT cô đơn, hộ cận nghèo, xã Tân Lập).

Ngoài ra, chính quyền địa phương và các tổ chức chính trị - xã hội hằng năm đều tổ chức các đợt tặng quà vào dịp Tết Âm lịch, ngày Quốc tế Người cao tuổi 01/10 hoặc ngày Người cao tuổi Việt Nam 06/6, tổ chức thăm hỏi NCT cô đơn khi họ bị bệnh nặng hoặc phải nằm viện điều trị. *“Năm vừa rồi do ảnh hưởng của dịch Covid-19, tôi không thể tiếp tục đi làm, vì vậy tôi không có khoản thu nhập gì. Đợt đó*

sức khỏe của tôi yếu nhưng không có tiền đi khám. May mắn là chị tổ trưởng thấy tôi hoàn cảnh khó khăn nên cho vào danh sách nhận hỗ trợ của phường. Tôi được nhận 1 triệu đồng và 1 bao gạo. Nhận hỗ trợ vào đúng dịp đó nên tôi có một khoản tiền để lên Bệnh viện Tim khám bệnh. Ngoài ra, sau khi tôi đi mổ tim về, hàng xóm, tổ dân phố cũng sang thăm hỏi và tặng quà. Chủ yếu là động viên tinh thần nhưng tôi vui lắm vì thấy được quan tâm, tinh thần cũng tốt lên” (PVS, nữ, 61 tuổi, NCT cô đơn, phường Nghĩa Tân).

Nguồn ngân sách để tổ chức hoạt động trợ giúp, tặng quà NCT cô đơn được trích từ quỹ của xã/phường và quỹ của các hội, đoàn thể. Mặt trận Tổ quốc kết hợp với các tổ chức, đoàn thể trên địa bàn xã/phường tổ chức trao quà đến các đối tượng NCT cô đơn khó khăn.

Trên thực tế, hoạt động trợ giúp khẩn cấp với NCT cô đơn tại Hà Nội đã thu hút được sự tham gia của các tổ chức, cá nhân ngoài Nhà nước, nhưng không thường xuyên. Việc trợ giúp này thường được triển khai dưới 2 hình thức: trợ giúp trực tiếp bằng tiền mặt và tặng quà là các nhu yếu phẩm thiết thực với đời sống của NCT (như sữa bột, thuốc men và kiểm tra sức khỏe miễn phí...). Chính quyền địa phương phối hợp với các cá nhân, tổ chức để lựa chọn những đối tượng nhận trợ giúp phù hợp với yêu cầu của tổ chức, cá nhân; đồng thời cũng chủ động hỗ trợ và tạo điều kiện như lên danh sách các đối tượng được xem xét tặng quà, hỗ trợ về nguồn nhân lực tham gia tặng quà, tổ chức gặp mặt, chuẩn bị cơ sở vật chất như hội trường, trang thiết bị... để các cá nhân, tổ chức triển khai hoạt động trợ giúp khẩn cấp.

Công tác tuyên truyền, vận động của chính quyền địa phương, sự chủ động trong

công tác vận động, triển khai chính sách trợ giúp của các tổ chức chính trị - xã hội giữ vai trò rất quan trọng trong việc huy động sự tham gia của các chủ thể ngoài Nhà nước trong hoạt động trợ giúp xã hội cho nhóm NCT cô đơn. Điều này được khẳng định tại cả hai địa bàn nghiên cứu. “*Chi hội NCT cũng thành lập một ban vận động gây quỹ với các đối tượng là doanh nghiệp, doanh nhân thành đạt và các đảng viên sinh hoạt 2 chiều trên địa bàn. Ban này hoạt động rất tích cực. Hiện nay, quỹ của Chi hội đã có khoảng gần 150 triệu đồng*” (PVS, lãnh đạo Chi hội NCT 13, phường Nghĩa Tân). “*Việc vận động để có quỹ hỗ trợ các hộ khó khăn như các cụ NCT cô đơn và các đối tượng bảo trợ khác được xã rất chú trọng. Hội Chữ thập đỏ thì tích cực vận động bên nhà chùa, còn với các doanh nghiệp trên địa bàn xã thì trực tiếp đồng chí Phó Chủ tịch phụ trách văn hóa xã hội sang trao đổi và kêu gọi ủng hộ*” (PVS, cán bộ phụ trách lĩnh vực Thương binh, Lao động, Xã hội xã Tân Lập).

6. Một số vấn đề đặt ra trong hoạt động trợ giúp người cao tuổi cô đơn

NCT cô đơn là nhóm khó khăn về đời sống vật chất, cô quạnh về đời sống tinh thần, sức khỏe hạn chế, vì vậy hoạt động trợ giúp thường xuyên, trợ giúp khẩn cấp do Nhà nước và thành phố Hà Nội triển khai đã góp phần giúp họ từng bước ổn định cuộc sống, giảm bớt gánh nặng kinh tế và nâng cao chất lượng cuộc sống. Ngoài ra, nguồn trợ giúp từ các tổ chức, cá nhân ngoài Nhà nước đã hỗ trợ kịp thời phần nào về vật chất và tinh thần, qua đó giúp NCT cô đơn được an tâm, ổn định cuộc sống. Nghiên cứu của VNAS (2012) và UNFPA (2014) cho thấy, khoản trợ cấp xã hội thường xuyên (hay còn gọi là lương hưu xã hội) làm tăng đáng kể thu nhập cho

nhóm NCT không được hưởng lương hưu từ 80 tuổi trở lên khi so sánh với nhóm từ 60 đến 79 tuổi và nhóm không được hưởng trợ cấp hằng tháng. Các kết quả PVS tại địa bàn nghiên cứu cũng cho thấy, trợ cấp xã hội thường xuyên đã giúp NCT cô đơn tăng thu nhập, có nguồn lực tài chính vững vàng hơn trước đây và so với nhóm không được nhận trợ giúp, nguồn tài chính đó giúp họ cải thiện hơn đời sống hằng ngày. Bên cạnh đó, những khoản trợ giúp về y tế cũng như được cấp thẻ bảo hiểm y tế miễn phí đã giảm đáng kể các chi phí chăm sóc sức khỏe, đặc biệt trong bối cảnh hầu hết NCT cô đơn có nhiều bệnh mãn tính, ốm đau dài ngày. Đồng thời, việc động viên thăm hỏi về mặt tinh thần khi NCT cô đơn bị ốm đau hoặc gặp khó khăn đột xuất cũng khiến họ cảm thấy bớt cô đơn hơn. Tuy nhiên, hoạt động trợ giúp xã hội ở Việt Nam nói chung và tại thành phố Hà Nội hiện nay cũng đặt ra nhiều vấn đề đáng quan tâm.

Thứ nhất, các khoản trợ cấp mới chỉ đáp ứng phần nhỏ nhu cầu sống tối thiểu của NCT cô đơn ở đô thị. Tác động của chương trình trợ giúp xã hội đối với đời sống cá nhân và NCT cô đơn phần nhiều phụ thuộc vào mức độ trợ giúp. Thành phố Hà Nội tuy đã có chính sách riêng tăng mức trợ cấp hằng tháng cho nhóm NCT cô đơn, nhưng đối tượng được nhận chỉ giới hạn trong nhóm NCT cô đơn thuộc hộ nghèo, cận nghèo.

Thứ hai, những quy định bắt buộc về điều kiện kinh tế hoặc về độ tuổi khiến một tỷ lệ không nhỏ NCT cô đơn ở Hà Nội khó có thể nhận các khoản trợ giúp xã hội. Theo Nghị quyết số 17/2021/NQ-HĐND, NCT cô đơn chỉ được nhận hỗ trợ hằng tháng nếu họ thuộc danh sách các hộ nghèo/ cận nghèo hoặc mới thoát nghèo.

Nếu NCT cô đơn không thuộc hộ nghèo/ cận nghèo, họ chỉ có thể nhận trợ cấp hằng tháng nếu đủ từ 80 tuổi trở lên và không có lương hưu (theo Nghị định số 20/2021/NĐ-CP). Như vậy, những quy định về mặt chính sách đã bỏ sót nhóm NCT cô đơn dưới 80 tuổi, không thuộc hộ nghèo/ cận nghèo. Đây là nhóm vẫn có khả năng tham gia lao động để tạo thu nhập nhưng thường làm các công việc giản đơn, thu nhập thấp, không ổn định.

Thứ ba, trong quá trình thực thi chính sách tại địa phương, cơ chế xác định NCT cô đơn thuộc hộ nghèo, cận nghèo cũng gặp một số hạn chế khiến một số NCT cô đơn mất cơ hội được hưởng các khoản trợ cấp hằng tháng do không nằm trong danh sách hộ nghèo, cận nghèo.

“Quá trình xét trợ cấp cho NCT có hoàn cảnh khó khăn, neo đơn hay bệnh hiểm nghèo cũng có nhiều cái khó lắm. Nhiều khi các suất trợ giúp có ít, tổ dân phố phải bình xét theo các tiêu chuẩn rất khắt khe. Hơn nữa, khi đưa danh sách lên Hội Người cao tuổi phường, chúng tôi còn phải cân nhắc làm sao cho hợp tình, hợp lý, nếu hộ này đã nhận trợ giúp từ đợt tặng quà trước rồi thì đợt này phải ưu tiên cho hộ khác, mặc dù hộ đợt trước được nhận đến bây giờ họ vẫn thực sự quá khó khăn. Nhưng chúng tôi cũng phải làm sao cho công bằng giữa các tổ và các chi hội” (PVS, Phó Chủ tịch Hội Người cao tuổi, phường Nghĩa Tân).

Ngoài ra, thủ tục hành chính còn phức tạp, chưa ứng dụng công nghệ thông tin trong quá trình đăng ký và quản lý đối tượng dẫn đến việc tổ chức thực hiện còn thiếu đồng bộ, chồng chéo và còn nhiều bấp cập, mức độ “rò rỉ” và “bỏ sót” đối tượng trợ giúp còn tồn tại, làm giảm hiệu quả trong việc quản lý và xét duyệt hồ sơ.

7. Nhận xét và kết luận

NCT cô đơn nói chung và NCT cô đơn ở thành phố Hà Nội nói riêng là nhóm xã hội đặc thù bởi sự khó khăn trong đời sống vật chất và tinh thần. Họ có thu nhập thực tế thấp, tình trạng sức khỏe thường kém, ít có khả năng nương tựa vào người thân trong gia đình khi gặp khó khăn. Vì vậy, đây là nhóm xã hội cần sự quan tâm, trợ giúp của Nhà nước, của Thành phố để giúp họ cải thiện đời sống.

Hoạt động trợ giúp xã hội đối với nhóm NCT cô đơn ở Hà Nội được thực hiện theo các quy định từ các văn bản luật và nghị định của Nhà nước. Bên cạnh đó, Hà Nội cũng có những chính sách riêng nhằm hỗ trợ các nhóm yếu thế, từ đó hướng tới mục tiêu giảm nghèo bền vững. Có hai hình thức trợ giúp đang được triển khai đến nhóm NCT cô đơn, bao gồm trợ giúp thường xuyên và trợ giúp khẩn cấp. Trợ giúp thường xuyên được triển khai theo hình thức trợ cấp tiền mặt hằng tháng và cấp thẻ bảo hiểm y tế miễn phí hằng năm. Trợ cấp khẩn cấp thường được thực hiện khi NCT cô đơn gặp khó khăn đột xuất. Nhà nước và chính quyền thành phố vẫn giữ vai trò chủ đạo trong việc ban hành chính sách và cấp kinh phí cho hoạt động trợ giúp. Các tổ chức chính trị - xã hội cấp cơ sở đóng vai trò triển khai chính sách cũng như vận động được các tổ chức, cá nhân ngoài Nhà nước tham gia hoạt động trợ giúp xã hội. Tuy nhiên, mức độ tham gia của chủ thể ngoài Nhà nước vẫn chỉ dừng lại ở các hoạt động trợ giúp đột xuất, khẩn cấp và không ổn định.

Hoạt động trợ giúp xã hội góp phần không nhỏ trong việc giảm chi phí khám chữa bệnh, cải thiện đời sống tinh thần và góp phần nâng cao đời sống vật chất cho nhóm NCT cô đơn ở Hà Nội. Tuy nhiên,

quá trình triển khai hoạt động trợ giúp vẫn đặt ra nhiều vấn đề cần được quan tâm hơn nữa ở cả nội dung chính sách và quá trình thực thi chính sách, đòi hỏi cần có những biện pháp điều chỉnh nhằm nâng cao hiệu quả hoạt động trợ giúp xã hội với nhóm NCT cô đơn trong thời gian tới □

Tài liệu tham khảo

1. Mạc Tuấn Linh (1993), “Người già cô đơn và những vấn đề đặt ra trong hệ thống an sinh xã hội”, *Tạp chí Xã hội học*, số 1 (41), tr. 23-28.
2. Trọng Phú (2020), “Hà Nội hỗ trợ 505 tỉ cho 4 nhóm bị ảnh hưởng bởi Covid - 19”, *Báo Pháp luật thành phố Hồ Chí Minh* ngày 29/4/2020, [https://plo.vn/hanoi-ho-tro-505-ti-cho-4-nhom-bi-anh-](https://plo.vn/hanoi-ho-tro-505-ti-cho-4-nhom-bi-anh-huong-boi-covid-19-post573499.html)

[huong-boi-covid-19-post573499.html](https://plo.vn/hanoi-ho-tro-505-ti-cho-4-nhom-bi-anh-huong-boi-covid-19-post573499.html)

3. Hoàng Bá Thịnh (2015), “An sinh xã hội cho người dân nông thôn: Tiếp cận từ bảo hiểm xã hội”, trong: Phạm Tất Dong, Nguyễn Thị Kim Hoa (2015), *An sinh xã hội và Công tác xã hội*, Nxb. Hồng Đức, Hà Nội, tr. 67-80.
4. UNFPA (2011), *Già hóa dân số và người cao tuổi ở Việt Nam: Thực trạng, dự báo và một số khuyến nghị chính sách*, Hà Nội.
5. UNFPA (2014), *Bảo đảm thu nhập cho người cao tuổi ở Việt Nam: Lương hưu xã hội* (Báo cáo tóm tắt chính sách), Hà Nội.
6. VNAS (2012), *Điều tra về người cao tuổi Việt Nam năm 2011: Các kết quả chủ yếu*, Hà Nội.

(tiếp theo trang 21)

7. Đinh Ngọc Thạch, Lê Thị Minh Thy (2021), “Tu tưởng khoan dung trong văn hóa chính trị Hồ Chí Minh với sự nghiệp đổi mới đất nước”, *Tạp chí Khoa học xã hội*, số 9 (277), tr. 1-12.
8. Trương Thị Thanh (2020), “Văn hóa khoan dung của Hồ Chí Minh với quá trình hội nhập quốc tế ở Việt Nam hiện nay”, *Tạp chí Khoa học - Đại học Khánh Hòa*, số 7 (221), tr. 59-63.
9. Đỗ Thị Thùy Trang (2020), “Quan điểm của J.J. Rousseau về sự thống nhất quyền lực nhà nước và sự vận dụng vào việc xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay”, *Tạp chí Lý luận chính trị và truyền thông*, số

chuyên đề 4, tr. 94-97.

10. Đỗ Thị Thùy Trang (2021), “Tác phẩm Bàn về tự do của J.S. Mill - Nội dung, giá trị và hạn chế”, *Tạp chí Triết học*, số 9 (369), tr. 39-47.
11. Nguyễn Mạnh Tường (1994), *Lý luận giáo dục châu Âu: từ Érasme tới Rousseau. Thế kỷ XVI, XVII, XVIII*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
12. Phùng Văn Tửu (1991), *Lịch sử văn học Pháp*, Tập 3, Nxb. Văn học, Hà Nội.
13. Viện Triết học, Viện Hàn lâm khoa học Liên Xô (1962), *Triết học thời kỳ tiền tư bản chủ nghĩa: triết học Khai sáng từ thế kỷ XVII đến đầu thế kỷ XIX*, Nxb. Sự thật, Hà Nội.
14. Wahl, Jean (2006), *Lược sử triết học Pháp*, Nxb. Văn học, Hà Nội.